

Dialekt- och folkminnesarkivet (ULMA)

Frågelista M 197.

TRADITIONER OM DÖD OCH BEGRAVNING:

DÖDSFALLET.

Dödsbädden.

Vilka brukade vaka hos den döende? Släktingar, grannar? Fanns det gummor, som brukade gå och vaka hos döende? Fick vem som helst vara inne i rummet? Vilka och varför? Djur?

Vilka åtgärder vidtogas för att döden skulle inträda lättare? T.ex. att ändra den döendes läge i rummet, byta sängkläder, öppna rökfånget, stanna klockan, bryta av en nål ovanför sängen? Gjordes något särskilt med föremålen i rummet eller sattes något i händerna på den döende för att dödskampen skulle underlättas? Sökte man ta reda på orsaken till en lång och svår dödskamp (t.ex. för- syndelse av något slag) för att kunna hjälpa den döende?

Var dödskampen beroende av tid på dygnet eller tid på året, ny och nedan?

Brukade man bedja för den döende? Tillkalla prästen?

Hade människor med vissa yrken (t.ex. slaktare, kloka gubbar) eller visst utseende (t.ex. krokig näsa) svårare dödskamp än andra.

Vad gjorde man omedelbart när döden inträtt? Var det brukligt att genast göra något med föremålen i rummet eller huset (fönster, dörrar, möbler, speglar, vatten, matvaror, spjäll o.s.v.)? Varför? Vad gjorde man med den dödes tillhörigheter? Lades något på den dödes ögon? Täcktes näsan till? Lades något in till den döde (bibel, psalmbok, sax)? Kontrollerade man på något sätt att döden verkligen inträtt?

Svepning, likkista.

Flyttades liket omedelbart till något annat rum? Vilket? Hur lades det där?

I säng, kista, på sofflock? Skulle det ligga i något bestämt väderstreck?

Var det någon bestämd person, som skulle tvätta liket? Vem? Iakttog man därvid några särskilda bruk? Vad gjorde man med tvättvattnet, handduken, kammen och rakkniven? Blev man "i syne", om man råkade röra vid sådant? Skulle hår och naglar klippas? Hur förfors med det avklippta?

Vem klädde liket och när skedde detta? Kläddes alla lika, oberoende av ålder och kön? Hur kläddes t.ex. en ung flicka? Användes bröllopskläderna till likklädsel? Fick den döde något på händerna, fötterna och huvudet? Hur såg svepduken ut? Hur gjorde man med den dödes vigselringar?

Brukade man själv i tid göra i ordning sin svepning? Hölls någon särskild måltid, när svepningen var färdig?

Brukade man själv snickra sin likkista eller åtminstone skaffa den i tid före sin död? Fanns det särskilda likkistmakare? Skulle kistan göras i något bestämt träslag, i någon bestämd färg, beroende på den dödes ålder, kön eller yrke? Skulle kistan förfärdigas på något särskilt sätt, t.ex. i hopfogningen? Iakttog snickaren några särskilda regler vid förfärdigandet eller efteråt (verket, hyvelspånen)?

Hur lades den döde i kistan: På ryggen eller på sidan?

Lades blommor i kistan eller endast utanpå? Lades några saker i kistan hos den döde? Vad? Varför? Behandlades barnsängskvinnor därvid på något speciellt sätt? Hade faddrarna några förpliktelser, om deras fadderbarn dog före vuxen ålder?

Likrum och likvaka.

Var och hur ordnades det rum, där den döde förvarades till begravningsdagen? Vita gardiner, blommor, tända ljus?

Hölls likvaka över den döde? Varför? Hur lång tid och av vilka? Hur gick det till vid en likvaka? Förekom någonsin dans?

Fick vem som helst komma in i likrummet? Skulle man iakttaga vissa regler där inne. t.ex. vidröra den döde? Fingo barn, hundar och katter komma in? Ansågs barn bli seende om de kröpa under likkistan?

Skulle man upphöra med vissa arbeten, medan det stod lik i gården?

Hur länge brukade man behålla liket hemma? Gjorde man något för att förhindra förruttnelse? Hur försökte man hålla liklukten borta?

Bråd död.

Förfor man på något särskilt sätt med personer, som dött en bråd och våldsam eller på annat sätt egendomlig död. t.ex. självmördare, drunknade, förolyckade, barnsängskvinnor, odöpta barn? Vem tog hand om sådana lik? Hur sveptes de? Giv exempel på hur man gjorde med den som hängt sig, en drunknad (söktes han med hjälp av tupp, brödkaka?). Ansågs en kvinna, som dog innan hon blev förlöst, föda sitt barn efter döden? Brukade man i en sådan kvinnas likkista lägga sax, tråd och lindor?

Ansågos odöpta barn ha svårare dödskamp än döpta? Fingo sådana barn egen likkista?

Ha fall av skendöd förekommit? Berätta närmare därom.

Brukade man utmärka platser för olyckshändelser och mord på något särskilt sätt, t.ex. med ett kors, en sten eller en inskription i träd?

Föremål i likkistan.

Brukade man lägga något i likkistan? Var det för att den döde ej skulle gå igen? T.ex. psalmbok, stål, mat eller något som den döde varit särskilt fäst vid (tobak, pengar, brännvin m.m.) eller något som tillhört den döde (käpp, avkammat hår m.m.)?

Företogs andra åtgärder med avsikt att förhindra den döde att "gå igen"?
T.ex. kasta eldbrand, aska, salt eller gryn efter den döde slå omkull stolar-
na, på vilka kistan stått, strö ut linfrö eller risgryn, bränna krut, binda
ihop fötterna, bära ut den döde med fötterna före, granris på vägen med
barren pekande mot grinden, spika fast en flik av svepningen i kistan o.s.v.?